

Asia: VN/20427/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi toimintasuunnitelmaksi helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1 Tausta

Lahden kaupunki esittää, että taustaosuutta olisi syytä täydentää tuomalla esiin hellehaittojen korostuminen erityisesti taajamien lämpösaarekealueilla.

2 Toimintasuunnitelman tavoitteet

Toimintasuunnitelma on tarpeellinen, ja erityisesti vastuiden selkeyttäminen on tärkeää. Toimintasuunnitelman tavoitteet vastaavat hyvin tunnistettuja tarpeita.

3 Riskiryhmät ja haavoittuvuutta lisäävät tekijät

Lahden kaupunki on Helle hankkeessa kerännyt kattavasti tietoa helteiden haitoille haavoittuvista asukasryhmistä Lahdessa ja Päijät Hämeessä. STM:n toimintasuunnitelman luonnoksessa esitettyjen haavoittuvuustekijöiden lisäksi omissa selvityksissämme tunnistimme seuraavia tekijöitä, jotka korostavat helteiden terveysvaikutuksia ja altistumista. Ehdotamme näiden haavoittuvuustekijöiden lisäämistä:

- Vammaiset henkilöt: Riippuvuus (ympäri vuorokautisesta) avusta ja riittävästä sisätilojen viilennyksestä.
- Liikuntarajoitteiset ja toimintakyvyltään heikentyneet: Rajoittuneet mahdollisuudet poistua kuumasta asunnosta.
- Työttömät: Viettävät asunnossa paljon aikaa ja mahdollisuudet vaikuttaa asuinolosuhteisiin voivat olla rajalliset.

- Vieraskieliset ja alueelle hiljattain muuttaneet: Mahdollisesti puutteellinen paikallistuntemus, heikot sosiaaliset verkostot ja vaikeus löytää/ymmärtää viranomaistiedotteita.
- Vuokra-asukkaat: Rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa asuntojen lämpöolosuhteisiin ja toteuttaa viilennysratkaisuja. Vuokra-asumisen luonteeseen kuuluu usein se, ettei asuntoon sitouduta pitkäaikaisesti.

4 Riskienhallinta sekä varautumisen ja sopeutumisen koordinointi

Lahden kaupungin tekemät selvitykset osoittavat, että helteisiin varautuminen on tällä hetkellä hajanaista, ja vastuunjako kuntien, hyvinvointialueen sekä asumisen toimijoiden välillä ei ole riittävän selkeä. Ehdotamme, että toimintasuunnitelmaan sisältyy:

- Selkeä, seikkaperäinen valtakunnallinen vastuunjako eri toimijoiden välillä joko osana toimintasuunnitelmaa tai erillisenä toimenpiteenä. Tämä on erityisen tärkeää kotihoidon asiakkaiden kohdalla, joiden osalta olemme huomanneet suuria puutteita vastuunjaossa. Kun iäkkään henkilön koti kuumenee, tulee olla yksiselitteistä, kuka (asukas/omaiset, mahdollinen vuokranantaja, taloyhtiö, kunta ja hyvinvointialue) vastaa mistäkin.
- Yhteistyön vahvistaminen kuntien, hyvinvointialueiden ja asumisen toimijoiden välillä, koska viilennysratkaisut ja muut tekniset toimet toteutuvat pääosin rakennuskannassa.

5 Hellevaroitussjärjestelmä

Lahden kaupunki on kartoittanut hellevaroitussjärjestelmän käyttöä kaupungin ja sote-alan toimijoiden keskuudessa. Kartoituksessa tuli ilmi, että ongelma ei ole varoitusten puuttuminen, vaan se, että varoituksiin ei liity sovittuja tai velvoittavia toimenpiteitä.

Pelkkä varoitussjärjestelmän kehittäminen ei siten riitä parantamaan kuntien ja muiden toimijoiden valmiutta helteisiin. Jotta hellevaroituksista muodostuu aidosti toimintaa ohjaava työkalu, niiden tueksi on laadittava kansalliset ohjeet siitä, mitä konkreettisia toimia eri varoitustasot edellyttävät eri toimialoilla. Tarvetta tällaisille toimenpidesuunnitelmille on erityisesti varhaiskasvatuksessa, kotihoidossa ja hoivakodeissa, mutta yleisesti kaikkien peruspalveluiden osalta.

6 Viestintä

Lahden kaupunki ehdottaa, että luonnoksen viestintäosiota täydennetään korostamalla seuraavaa näkökulmaa: yhtenä viestinnän päätavoitteena on varmistaa, että jokainen toimija ymmärtää oman roolinsa hellehaittojen ehkäisyssä.

7 Helleaaltoihin liittyvä valmius ja varautuminen

Lahden kaupungin haavoittuvuustarkastelu osoitti, että hellevalmiudessa on useita kriittisiä puutteita, joita tulisi korostaa enemmän myös kansallisessa toimintasuunnitelmassa:

- Palveluntuottajien, kiinteistönomistajien ja käyttäjien vastuut sisälämpötiloista ja viilennysratkaisuista eivät ole toimijoiden keskuudessa selkeät. Tämä vaikeuttaa erityisesti hoivayksiköiden ja vuokra-asuntokannan varautumista. Tarvitaan selkeä vastuunjako ja viestintää, jotta jokainen taho on tietoinen vastuustaan.
- Varhaiskasvatus ei ole riittävästi ja yhdenvertaisesti varautunut helteisiin. Päiväkodeissa on havaittu helteisiin liittyviä oireita, ja yksiköiden väliset erot varautumisessa ovat suuria. Päiväkoteihin tarvitaan valtakunnalliset ohjeet.
- Kotihoidon asiakkaat ovat erittäin haavoittuvia, eikä heillä useinkaan ole viilennysratkaisuja tai mahdollisuutta poistua kodistaan. Myös kotihoidon työntekijöiden käytännön mahdollisuudet lievittää asiakkaiden hellehaittoja ovat rajalliset, mikä korostaa rakenteellisten ratkaisujen tarvetta ja laaja-alaista yhteistyötä.
- Helle tulisi käsitellä esteettömyys- ja yhdenvertaisuuskysymyksenä. Kuumuus voi tehdä kodista terveydelle vaarallisen paikan ja estää esimerkiksi iäkkäitä ja toimintarajoitteisia käyttämästä palveluja hellejaksojen aikana. Siksi on tärkeää arvioida tapauskohtaisesti, ovatko arjen palvelut, liikkuminen ja asiointi aidosti saavutettavissa myös helteillä.
- Taloyhtiöillä on hyödyntämätöntä potentiaalia, esimerkiksi viilennettyjen yhteistilojen tarjoamisessa. Tarvitaan ohjeita ja kannustimia hellevarautumiseen.

8 Pidemmän aikavälin toimenpiteet

Suunnitelmassa kuvatut pitkän aikavälin toimet ovat hyviä, mutta Lahden näkökulmasta seuraavat asiat tulisi luonnoksessa lisäksi tuoda selkeästi esille:

- Terveelliset sisälämpötilat tulee turvata kaikissa peruspalveluissa, ei vain sote-tiloissa ja päiväkodeissa.
- Varautumis- ja sopeutumistyö vaatii riittäviä resursseja eri toimialoilla. Sopeutumistoimien kustannuksista iso osuus tulee erityisesti kuntien harteille, joten se tulisi huomioida kuntien rahoituksessa.

- Tarvitaan valtakunnallinen rahoitusmalli, joka takaa oikeudenmukaisen kustannusten jaon: Viilennysinvestointien kustannukset kohdistuvat rakennusten omistajille, mutta terveyshyödyt hyvinvointialueille. On siis todennäköistä, että investoinnit eivät toteudu ilman ohjausta. Viilennyksen toteuttaminen vaatii taloudellisia ohjauskeinoja ja oikeudenmukaista kustannusten jakoa eri toimijoiden välillä.

9 Työterveys ja työsuojelu

Lahden kaupunki seuraa valtakunnallista työterveys- ja työsuojeluohjeistusta ja huomioi sen omassa hellevarautumisessaan. Tähän osioon ei ole täydennettävää.

10 Seuranta ja arviointi

Lahden kaupunki ehdottaa, että suunniteltu seurantajärjestelmä tuottaisi tietoa myös kunnille, jolloin sitä voidaan hyödyntää varautumisen ja sopeutumisen vaikuttavuuden arvioinnissa.

11 Toimenpiteet

Toimintasuunnitelman toimeenpano lisää kuntien tehtäviä. Suunnitelman käytännön toteuttaminen edellyttää, että kunnille osoitetaan riittävä rahoitus ja resurssit. Tämä olisi syytä tuoda selkeämmin esille toimintasuunnitelmassa.

Liite Toimijoiden ja sidosryhmien roolit ja vastuut hellevarautumisessa

Kuntien rooli on laaja, ja suunnitelman toimeenpano edellyttää, että tämä huomioidaan myös rahoituksessa. Tämä olisi syytä tuoda selkeämmin esille toimintasuunnitelmassa.

Yleisiä huomioita

Lahden kaupunki pitää kansallista toimintasuunnitelmaa erittäin tärkeänä. Hellehaittojen lievittämisessä tulisi kiinnittää erityistä huomiota oikeudenmukaisuuteen, yhdenvertaisuuteen ja esteettömyyteen. Olisi hyvä, jos nämä näkökulmat tuotaisiin selkeämmin esille poikkileikkaavana teemana toimintasuunnitelman tekstissä. Erityisesti:

- Lämpötila ei ole virallinen esteettömyyskriteeri, mutta kuumuus voi tehdä tiloista/olosuhteista käytännössä esteellisiä ja terveydelle vaarallisia. Ehdotamme, että lämpötilan sisällyttämistä esteettömyyskriteeriksi selvitetään.
- Kaikkien toimijoiden toimenpiteissä tulisi priorisoida haavoittuvimpien ryhmien suojaamista.

Nygård Tiina

Lahden kaupunki - Viranhaltijapäätös kasvupalvelujohtaja Särkijärvi Johanna

09.04.2026, 3/2026 Asianumero 1699/00.01.02.05/2026